

Slovenski Pravniki.

Leto XXVI.

V Ljubljani, 15. marca 1910.

Štev. 3.

O učinu pregreška po §-u 45 vojnega zakona (od 11. apr. 1889 št. 41 drž. zak.).

Spisal dr. F. G.

Proučevaje obtožbe in rzsodbe zaradi v naslovu navedene pregreška opažamo zlasti v zadnjih letih kaj pogosto, da se je vtihotapilo in kar vdomačilo v tem pogledu pomotno sojenje, da smatrajo učin pregreška za dokazan, čeprav učin ni bil dokazan, pa ga mnogokrat niti ni bilo. Trdijo, da praksa, po prejšnjih sodnikih uvedena, ne more drugačna postati kar čez noč. Ali po našem nazoru je tu, ker gre za sodstvo, zelo umesten stari rek, da s poňavljajanjem ne izpereš greha, in ne moremo razumeti, zakaj ne bi bilo tudi glede tega pregreška že enkrat tako, kakor je prav.

Prosto je državljanu, da se izseli. To načelo je po zanimivem zgodovinskem razvoju prodrlo povsod, kjer vlada prosveta. Tudi avstrijska država ga priznava v osnovnem zakonu o državljanskih pravicah (od 21. decembra 1867 št. 142 drž. zak.) za eno najpoglavitejših pravic, ki bodi sveta in prosta, ker važno jamstvo svobode. Vtesni se naj torej edino in zgolj tam, koder korist države zahteva neodvratno izjemo. Iz tega razloga je to načelo vtesnila občna brambna dolžnost, ki kliče vsakega državljana na nabor. V prid države se naj odreče državljan pravici, izseliti se, ako ga zadeva naborna dolžnost. Zato kazenska sankcija zakona od 11. aprila 1889 št. 41 drž. zak., § 45.

Ta določba je deloma širja, deloma ožja, kakor bi pričakovali. Širja je v tem, da ne kaznuje samo izselnika, ki se je pred naborom izselil, temveč tudi izselnika, ki je zunaj države zamudil vsaj en nabor. Ožja pa je v tem, da ne kaznuje nikogar, ako ni imel namena, pobegniti pred naborom. Zakon ščiti torej naborno dolžnost in določa, da bodi kriv pregreška in kaznovan s kaznijo strogega zopora od 1 meseca do 1 leta in z denarjem od 200 do 2000 kron, kdor se z namenom, da bi se odtegnil naborni

dolžnosti, ali 1.) za časa nabora zapusti avstroogrsko dežele, ali pa 2.) za časa nabora biva zunaj mej monarhije. Kdor bo pri pobegu zasačen (prvi primer), kriv bo enako kaznjivega poskusa (§ 8 kaz. zak.).

K zunanjim, lahko dokazljivim znakom učina spada torej bistveno doložni namen (§ 1 kaz. zak.). Kadar tega člena ni, ali če ta znak ni bil dokazan, slediti mora oprostilna sodba po določbi §-a 259 št. 3 k. pr. r. Baš ta bistveni znak učina je oni, ki njegovega dokaza praksa ne jemlje dovolj natančno. Povemo, kdaj, kako in zakaj, in poskusimo pokazati, kako se da ta napaka odpraviti.

Takšni slučajji se pojavljajo zgolj pri ameriškanskih izseljencih takrat, kadar se obdolženci zagovarjajo, da jih ni spravil z doma ali zadržaval domov očitani namen, ki ga zahteva učin pregreška po §-u 45 l. c., marveč docela drugi nagibi, osobito: gospodarska beda, sorodnik, zlasti starši, ki so v Ameriki; upanje, zboljšati gospodarstvo itd. Ponavlja se zmirom motiv, da tam delavec prihrani toliko dolarjev, kakor doma goldinarjev, da, še več. Najbolj tipična slučajja sta tāle dva.

Prvi slučaj, pravi vsakdanji kruh pri sodiščih v južnih deželah, se nanaša na drugi primer pregreška in je ta, da često takoj po povratku domov došlega, za nabor se zglasivšega izselnika naznanijo sodišču, ki prične kazensko postopanje s tem, da ugotovi zunanje okolščine in dožene, da je naborna dolžnost zadela ovajenca n. pr. l. 1909. Zasliši se tudi obdolženi nabornik, ki odločno trdi, da ni imel namena, ki se mu podtika, nego povsem drugo in sicer edino to »smolo«, ki ga je zadrževala priti na nabor, da je bil n. pr. brez bora, ker si ničesar ni bil prislužil; ali za bratov pogreb da je izdal ves denar; da je vsled ponesrečenja bival toliko in toliko mesecev v bolnici itd. Pri tem ne naletiš zlepa na obdolženca, ki bi vedel, da bi se bil lahko za nabor zglastil pri konzulatu; pa kaj bi bilo to pomaga'lo, pravi marsikateri, ko je bil konzulat dva dni ali še več oddaljen od premogokopa, že pešpot dolga, potem pa železnica tako draga; čakal da je bil leto in več na dobro službo, pa bi jo naj bil na lepem popustil, saj potem niti zdaj še ne bi mogel biti doma. Drugi ti razodene, da si je denar za povratek izposodil pri rojaku v Ameriki, ali, da so mu denar poslali od doma itd.

Izkušnja uči, da v takih in enakih slučajih državno pravdnštvo mnogokrat ustavi postopanje, včasih pa obtoži. Koder je obtožba, le-tam sledi obsodba redno, ne da bi se bila preiskava v zmislu zagovora le količkaj poglobila. Kvečjemu se včasih še kaj poizveduje, če so priče doma in takoj pri rokah. Ali redko je to. Ponavadi se obtoži takoj in obsodi takoj, in če povprašamo po vsebini sodbe, vidimo, da sodba vsebino obtožbe zgolj ponovi. Obtoženec na glavni razpravi ni priznal krivde, nasprotno vstrajal je pri poprejšnjem zagovoru. Vzlic temu sklepa sodba prečesto o tem, da je obtoženec imel dolozni namen, iz borih, v spisih zabeleženih okolščin in mimo letéh zlasti še tudi »iz dejanstva, da je opustil oglas pri konzulatu«. V navskrižju z zagovorom smatra skratka za dokazano, da je obtoženec bival dotično leto v Ameriki z namenom, odtegniti se naborni dolžnosti. Zdi se nam, da ni dopustno, trditi na podlagi takšnih slabih indicijev, da je dokazan hudobni naklep. Dokazan je pač zgolj namen, ki ga obtoženec priznava, ni pa v objektivnem oziru ničesar, s čimer bi se dala kontrolirati resničnost zagovora. O neposrednem dokazu naklepa torej niti trohice. Zato pa mora ob takih prilikah v sodnikovi duši nastopiti dvom, ali je obsodba pravična, in mislimo, da bi bilo stokrat boljše, da sodnik poprime za določilo §-a 259 št. 3 k. pr. r.

Notorno je in s krvjo podpisano, da prebivalci južnih dežel niso naborni begunci. Kdor je bil v slovenskih deželah le količkaj v stiku z rodbinami (to je že sinonimno z narodom), tisti vé, da je narod prošinjen od dinastičnega čustva, in da je narod ustvaril socialno naziranje difamije za onega, ki pobegne pred naborno dolžnostjo. Če bi se ugovarjalo, da ta nazor ponekod ni tako intenziven, pa pač ni kraja, kjer bi častni ostali begunci. Zato še ni nikomur prišlo na um, da bi bil iskal zveze med ameriškim gibanjem in pa nabornim begunstvom. Po drugi strani pa vemo, da ni sodnika, ki ne pozna sedanjih slabih gospodarskih razmer, ko liki nemezis upropašča izseljevanje samo gospodarje s tem, da jih prepušča redkim in dragim najemnikom. Posestnik sam že hodi preko morja baš zaraditega, saj je beda hujša kot po treh vojskah. Veščaki pa uče, da država ni docela nekriva pri tem žalostnem pojavu. Že iz zadnjega razloga ni previdno in koristno, kaznovati domov došle nabornike kar po vrsti, prezirati

notorne razmere in posluževati se dosledno domneve, da naborniku ne gre vera.

Kje je zlo, ki mu treba leka? Kajti če ostane vse tako, kakor je, ostane tudi judikatura, kakoršna je, ali pa se bodo začela oproščenja, da jih bode tudi krivec deležen.

Napaka sodstva je ta, da so preiskave preplitve. Neobhodno potrebno bode, da se preiskovalni sodnik in državni pravdnik vglobita v snov, ter v vsakem posameznem slučaju stremita za tem, da se kaj več dokaže. Sodeči dvor pa naj regulira pri pomankljivih preiskavah postopanje s tem, da sklene preložitev glavne razprave v svrhu pojašnjenja stvarnega položaja. Časa bo za to zmirom dovolj, ker so obdolženci, oz. obtoženci tega slučaja na prostem. Preiskovalni sodnik bo moral poizvedovanje osredotočiti v tem, da poskusi zbrati dokaze in indicije, ki so sposobni pojasniti, je li zagovor obtoženca resničen ali ne.

Zaslišati bode sorodnike obtoženca, enakoletne vrstnike, zaupne osebe, župana, morebiti tudi župnika. Rojaki v Ameriki, ki se obtoženec sklicuje nanje kakor priče, se lahko zaslišijo v Ameriki (najboljše v obliki komisije, po commissionerjih). Kjer bo potreba, podá konzulat sigurno rade volje pojasnila n. pr., ali leži premogokop zarés štiri dni od železnice ali od konzulata proč i. t. d. Na ta način se pokaže mnogo novih vidikov za skušanje obtoženca. Mnogokrat se vsled tega prizna krivda, povsod pa se bodo indiciji okrepili, in vsekakor ostane pretežno malo nepojašnjenih slučajev, ki pouzročé majhen odstotni del dvomnih oproščenj. Kajti mislimo, da se bo dala nedolžnost obdolženca dokazati v več kakor pol slučajih kar neposredno, tako da bo državno pravdnništvo ustavilo preiskavo, odnosno umaknilo obtožnico.

Pomankljivosti postopanja, kakeršno je sedaj, pa niso zgolj sodniki zagrešili. Napaka sega dlje nazaj, sodniki jo samo vlečejo saboj. Sigurno je namreč, da niti z najvestnejšim izprašanjem obdolženca ne izveš drugega, nego imena par oseb, ki jih prvovrstno on želi, da se zaslišijo. Množica dokazov zunaj tega okvira se izgubi, ker sodišče zanje niti ne izvé. Vzrok napake je to, da delujejo prepovršno varnostni organi, vzlasti orožništvo.

Orožništvo ne pozveduje teh pregreškov z enako korenitostjo, kakor druge zločine, nego naznanja sodišču zgolj imé ovajenca,

nikdar pa nobenega drugega dokazila, ker živi v vcepljeni zmoti, da je naborni begunec zmerom kaznovan, da so torej korenitejša pozvedbe odveč. Če bo orožništvo v pozvedovanjih takih slučajev enako ambiciozno, kakor je v vseh drugih panogah svojega poklica, dobivala bodeta sodnik in pravdnik ob početku preiskave in naknadno toliko dokaznega gradiva, da jima bode globlje raziskovanje igrača. Če se slednjič uvede tudi še praksa, da okrajna glavarstva ne bodo pošiljala ovadeb kar neposredno sodišču, temveč preko pristojnih orožniških postaj, ki izvrše poizvedbe, bo vse osredotočeno, kakor želimo. Ko se to doseže, dalo se bo statistično dokazati za preteklost, kolikokrat je bila v dosedaj obsojenih slučajih skodelica tehtnice za krivdo prazna, re bomo se potem lovili za ničevim indicijem opuščenega oglasa pri konzulu in vozili bomo v pravi smeri.

Zakon o državljanskih pravicah ni prebit za nedoletnike, ki so podvrženi naborni dolžnosti; tudi za nedoletnike velja, tudi leti se smejo izseljevati, le da ne storé doloznega namena po §-u 45 naved. zakona. Vsled dosedanje prakse pri sodnih dvorih ljud tega niti ne vé, meneč, da je zakon tak, da bo vsado zaprt, kdor zamudi en nabor. Posledica je, da se za krivico občuti, ako državni pravdnik v konkretnem slučaju postopanje ustavi, ne da bi obtožil. Z zgoraj obrazloženim izboljšanjem preiskovalne prakse pride stoprav ljudstvo do zavesti, da se ni treba skrivati pred stražnikom gredé v Ameriko.

V mislih imamo drugi slučaj, ki ga hočemo vzeti v pretres, in ki se subsumuje pod poskus prvega primera pregreška. Stalna rubrika dnevnikov v mestih poroča, da prijemajo naborne izselnike na kolodvorih. Priznati se bo moralo, da je med letimi mnogo več zaresnih nabornih beguncev, nego li med obdolženci, ki smo jim v brambo zapisali razmotravanje prvega slučaja. Vzlasti tam ne bo oporekati ničesar, kjer zasačijo nabornika ob času, ko je očito, da se k naboru pravočasno niti ne bo mogel povrniti, računajoč, da se izselnik zadrži vsaj leto dni onstran morja. Kjer pa tega ni, smemo trditi, da je tudi med njimi dosti takih, ki nimajo doloznega namena. Če se zagovor glasi tako in je le količkaj verjeten, mislimo, da je treba preiskavi, da se istotako vglubi.

Enega indicija pa nočemo molčé prezreti. Na dnevnem redu je, da se mladeniči kaj radi poslužujejo tujih izkaznic. Zase kaznjivo dejanje, hkratu pa krepak indicij za državnega pravdnika, da upa doseči obsodbo tudi zaradi pregreška nabornega bega. Nočemo odrekati indiciju moči, opozoriti pa moramo, da je ta zloraba tujih izkaznic mnogokrat zgolj zanjka premeteno zabitega kmetskega fanta, mislečega, da bo z lastnim potnim listom gotovo prijet in zaprt. Niti na glavarstvo se ne upa ponj, češ bo pa že doma vtaknen v zapor. Zató pogrešamo poglobljenja preiskave v onih slučajih, kjer obdolženec še ni dosegel 19. ali celo 18. leta, vzlasti pa pogrešamo takoj že v prvem zapisniku z obdolžencem primernega izprašanja, ker zapisnik ne sme vsebovati zgolj ugotovljenja in priznanja, da je zaslišanec zarés hotel pobegniti v Ameriko, marveč osobito tudi izrečni odgovor na vprašanje, ali je potoval iz dežele z doloznim namenom §-a 45 cit. zakona. Koder takega priznanja ne bo, treba bo kaj več dokazati, in če bi se ugovarjalo, da bode za ponajveč zaporne preiskave postopanje potem predolgo, odgovoriti bo, da so dokazila domá, in orožništvo da je hitro in spretno. Po slični preiskavi, kakor smo jo zgoraj opisali, pojasni se v vsakem slučaju, je li bil dolozen zaševni poskušeni pobeg.

Jako pogrešno bi pa bilo, poslužiti se za oproščenje določbe §-a 2 *lit. g)* k. z., kadar dokazov ni bilo, zagovor pa bi zahteval vere. Enako pogrešno bi bilo, ako bi se, mesto oprostiti, s pomočjo olajšave upoštevalo gospodarsko bedo v tolikšni meri, da se kazen omili na minimum. V takih slučajih je umestna zgolj oprostitev po §-u 259 št. 3 k. pr. r., ker učina ni, ali pa vsaj dokazan ni. Če listaš po sodbah, naletiš tudi na take pojave. Kar ne moremo se ubraniti misli, da zaradi tega pregreška izrečene kazni niso brez tega vzroka tako mile, ter da bodo na podlagi globljih preiskav postale strožje v svarilo in v strah pred nabornim pobegom.

